

Zbornik
Instituta za kriminološka i
sociološka istraživanja
2006 / Vol. XXV / 1-2 / 205-217

Originalni naučni rad
UDK: 343.85:343.91-053.6
371.113

“BEZBEDNA ŠKOLA” KAO VID PREVENCIJE PRESTUPNIŠTVA MLADIH

Zlatko Nikolić
Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd

Termin “bezbedna škola” je poslednjih godina postao veoma korišćena kovanica u kriminološkim i školskim krugovima, što znači da je stanje u školama izmaklo redovnom i očekivanom redu i miru u tim obrazovnim ustanovama i da, umesto toga, dominiraju neka druga i sasvim neprihvatljiva ponašanja. Za sve to što se događa traže se krivci i uzroci, a problemi koji nas svakodnevno pritiskaju stvaraju utisak da je to samo kod nas tako. “Na sreću” nasilje u školama nije samo naš problem, već problem skoro svih savremenih društava, pa možemo da uporedimo, kopiramo ili inoviramo naša dosadašnja i strana iskustva, da uporedimo stanje i uočimo propuste. Članak se stoga bavi fenomenom nasilja u školi, uslovima i uzrocima za njegovo ispoljavanje, te, razume se, mogućnošću i oblicima prevencije ove pojave, smislom ili značenjem termina “bezbedna škola” i načinima kako se standardi za takvu školu dostižu.

KLJUČNE REČI: “bezbedna škola” / tranzicija / anomija / devijacije i devijanti / prevencija / oblici prevencije / školski menadžment / faktori uticaja

UVOD

Novinski članci u tzv. "Crnim hronikama" tabloidnih i ozbiljnijih listova prosto zasipaju svakodnevicu građana o nasilju u školama i oko škola, o narkomaniji koja se spustila na nivo zavisnika od čak 9 godina starosti, o ubistvima navijača pre ili posle neke utakmice, huliganskim ispadima maloletnika na utakmicama, o napadima maloletnika na nastavnike, krađama i spaljivanjima dnevnika, reketiranju učenika, silovanjima, snimanjima porno sekvenci i narezivanju diskova, SMS i MMS porukama i slikama pornografskog sadržaja i slično. Ljudi su zbunjeni i zabrinuti, jer je latentna opasnost da njihova deca ili deca njihovih bliskih rođaka i prijatelja ne "osvanu" u nekoj od tih poruka ili hronika, bilo kao žrtva ili kao napasnik. Službene vlasti, sa druge strane, nastoje i čine objektivno moguće i, najčešće, zakasnele poteze. Takvo reagovanje je, međutim, iz kategorije tzv. reaktivnog reagovanja, tj. prvo se nešto desi, a onda mi ili oni reagujemo, ali se sasvim malo radi na tzv. proaktivnom reagovanju ili, kako je to u kriminologiji poznato, preventivnom reagovanju.

Svaljivanje krivice za sve što nam se događa samo na tranzicione probleme zemlje i društva, uz prećutno očekivanje ili nadu da će sve to samo od sebe proći kada prođu razlozi očigledno ne prolazi više, jer smo svi postali nestrpljivi i uplašeni. Oni isti koji su možda trebali da se time više bave traže načina da se sami oni ne vide u tome, a, kao usput, pominju svoje zasluge za to što stanje nije i gore od postojećeg. Istovremeno, sami građani ne žele da vide da su i sami krivi zbog svog ne činjenja, odnosno da zbog "svojih problema": nezaposlenost, male plate, frustracije i drugo, nemaju vremena da se svojom decom više bave. Sa druge strane, ti isti tabloidi, ali i tzv. ozbiljnija štampa, krupnim naslovima skoro da slave "podvige" pojedinih "žestokih momaka", kako kriminalce nazivaju, bave se zatvorima i njihovim problemima i slično. Elektronski mediji, pak, ne propuštaju priliku da nam i slikom dočaraju te "podvige žestokih momaka" i to u udarnim terminima. Ujedno nam serviraju razne morbidne realiti šoue, provocirajući najprizemnije vojarističke i egzibiocionističke sklonosti gledalaca. Za takav "šou" su se, sa svoje strane, pobrinuli priučeni i estradni psiholozi, koristeći najelementarnije i unapred očekivane reakcije novcem namamljenih i u

“kući Velikog brata” depriviranih ljudi. Slika je, jednom rečju, morbida, a ponašanja onih koje kritikujemo unapred su izazvana. Običnim ljudima, stoga, ne ostaje ništa drugo nego da žale za prošlim vremenima kada se znalo šta je šta i čije je šta, odnosno, kada su se postulati socijalne kontrole poštovali i primenjivali. Šta nam valja činiti u uslovima kada nam je kriminalna subkultura nametnula geslo mladima da ‘pametni idu u život, a budale u školu’? Da li je škola stvarno poligon za ispoljavanje frustracija roditelja i dece ili je i dalje uslov za socijalnu promociju pojedinca?

a) Prevencija i mogućnosti prevencije devijantnih ponašanja

Tranzicioni periodi u svakoj socijalnoj sredini izazivaju probleme, ma kakva ona bila i ma u kom pravcu se kretala. Sam pojam tranzicija ili prelazak iz jednog stanja i sistema vrednosti u drugi sistem podrazumeva da je neminovna, kao sociološka zakonitost, anomija društva, odnosno beznormnost datog društva. Naime, gubljenje “obrasca za ponašanje” koji je do juče vredeo i ka kome smo usmeravali i našu decu dovodi do frustracije zakonima i normama vernih građana, a to su, po pravilu, predstavnici najbrojnije tzv. srednje klase jedne socijalne zajednice. Anomija, doduše, nije karakteristika samo za društva u tranziciji, već i za građane koji žive u velikim urbanim sredinama i multietničkim zajednicama sa tzv “liberalnom ekonomijom”, jer na to utiče niz faktora, kao što su: slabljenje kulturnih, religioznih i običajnih normi, a pod pritiskom sve većeg uplitanja i administriranja države, kao sile iznad svih. Međutim, u zemljama u tranziciji, čak i kada su doneti novi zakoni, oni niti mogu niti moraju biti dobri, a još manje prihvaćeni za kratko vreme od svih, pa je najčešća pojava svojevrsni vakum između prethodnog i novog sistema, odnosno anomija. U tim i takvim uslovima, tada, vlada pravilo “ko se snađe”, a po pravilu se najbolje snalaze devijacijama i prestupima skloni građani. Oni, doduše, sebe ne vide tako i, budući da diktiraju ponašanje, norme, modu i kulturu življenja, proglašavaju i nameću nove norme i vrednosti, u kojima je to “snalaženje” i prilagođavanje promenama vrednost po sebi. Psihološki gledano oni su u pravu, jer je prilagođavanje odlika sposobnih, ali se zanemaruju kulturnih, religioznih, običajnih i zakonskih normi zbog prilagođavanja u svim socijalnim sredinama smatra devijantnim do kriminalnog ponašanja. Primenjivanje zakona u anomičnim urbanim sredinama je, prema

tome, supstitucija oslabljenih ili uništenih običajnih, religioznih i kulturnih normi pojedinaca i grupa, a ta supstitucija u tranzicionim društvima ne postoji, niti je moguća za kratko vreme. Otuda, "dečje bolesti" tranzicionih društava moraju da postoje, a stepen ugroženosti samog društva i dužina trajanja tranzicionog perioda zavisi od niza osobenosti svakog društva i kulture posebno.

Bujanje kriminaliteta kod nas u svim vidovima, od devedesetih godina prošlog veka naovamo, dakle u anomičnim uslovima, nije moglo da ne ostavi tragove i na ponašanje i vrednosni sistem mladih, pa je tako postalo veoma važno ili "In" da te vide i budeš viđen, a statusni simbol tri "P" = Pajero, plavuša, pištolj. Ekonomske sankcije su, sa svoje strane, samo uvećale problem i omogućile "poznatim momcima" da nam budu bliži nego što bi bili, jer su nas svojom "snalažljivošću" snabdevali svim onim što nam je trebalo, a što su nam sankcijama uskratili: benzin i nafta, deterdženti, namirnice, lekovi i drugo. Ti "momci" su pak brzo shvatili, zbog snalažljivosti, da veću i bržu dobit donosi ono što je pod većom kontrolom države, kao što je oružje i droga. Ali, za nošenje i pokazivanje oružja i, posebno, konzumiranje narkotika više nije bilo adekvatno uobičajeno večernje vreme izlazaka u provod i povratka kući, već cela noć ili "gluvo doba". Za snabdevače je sasvim nevažno da li neko od tih mladih mora ili treba da ide u školu, na fakultet ili posao i u kakvom izdanju, jer 'u život idu pametni, a budale u školu', kako smo već naveli. Tako su izlasci od 11 sati uveče, kada su se "matori" u svoje vreme vraćali kući, postalo "In", a povratak ko kada stigne. Škola, posao i dešavanja u tom okruženju su postali omraženi i, vremenom, bezvredni, jer je inflacija činila svoje od naših plata, a "artikli" za provod koje su u novim uslovima i vremenu nudili vlasnici raznih kafića sve skuplji. Na nezgodno okruženje, kakvi su nastavnici i profesori ili poslovođe i šefovi, bunovan i isfrustriran uvek reaguje nezgodno, a vremenom takvo ponašanje postaje i pravilo. Broj "nezgodnih" se uvećavao vremenom, pa su i nastavnici i poslovođe morali da se prilagođavaju, a rezultat je izgled naših škola sa polupanim ili izrezbarenim nameštajem, iščupanim instalacijama i ukrašene grafitima, tuče u dvorištu i na časovima, napadi na nastavnike, silovanja, reketiranje mladih i slabijih i slično, a fabrike i radna mesta su i inače sve više zatvarana zbog raznih razloga. Ko je pogrešio i šta tu može da se uradi?

Traženje krivca za anomične pojave najmanje doprinosi njihovom suzbijanju, jer sagledavanje uzroka, kako je napred analizirano, ne znači ni potpunu istinu niti moguće dobro rešenje. Stoga je nužno da se u redukcivanju neželjenih pojava, a posebno kod mladih, vratimo oprobanim receptima iz našeg i tuđih iskustava, budući da sam problem nije sasvim nepoznat kriminološkoj praksi. Naime, prevencija prestupništva mladih je ono što nam se samo po sebi nameće kao moguće rešenje, jer pod tim ne podrazumevamo samo reaktivno, već i proaktivno reagovanje. Do sada se, nažalost, reagovalo uglavnom reaktivno, odnosno, prvo problem pa ga mi kao rešavamo grđenjem roditelja i dece na roditeljskim sastancima, lošim ocenama iz vladanja, ispisivanjem iz jedne škole i upisivanjem u drugu i slično. Savest direktora škole, razrednog starešine i stručnog tima (pedagog i psiholog) je time umirena, jer su, zaboga, uradili sve što je u njihovoj moći, a zapravo su samo sklonili "đubre ispod tepiha" ili ga ubacili u tuđe dvorište. Međutim, drugi klinici u nekom drugom razredu iste škole, iz drugih porodica, a iz iste sredine pate od istog ili sličnog, pa nastavnici i deca imaju iste takve probleme sa problem decom za koje su verovali da su rešeni. Ali, njihov problem je sada u njima samima, a ne u lošoj deci koja se "takva rađaju", jer je kod gašenja požara osnovno pravilo da 'ono što je počelo da gori mora da izgori, ali treba sprečiti da se požar proširi', što oni očigledno nisu shvatili. Nužno je, prema tome, da se školski autoriteti: direktor, razredne starešine i stručni tim posvete, osim reaktivnom, i proaktivnom reagovanju, dakle, i onom što se još nije desilo, a može ili će se možda desiti. To drugim rečima znači da prevencija neželjenih pojava u jednoj školi od nediscipline u hodnicima, dvorištu i na časovima, do bežanja sa časova, tuča, reketiranja dece, uništavanja školskog nameštaja, učila, fasada, prozora i drugog mora da podrazumeva paralelnu situacionu prevenciju, prevenciju usmerenu na prestupnike i prevenciju žrtava. Na taj način se, zapravo, objedinjuje proaktivno i reaktivno reagovanje, kao uslov za bezbednu školu, a da li je ona takva dovoljno je videti dvorište i fasadu škole, te stanje učila i nameštaja u njoj, da bi se o direktoru, nastavnicima i stručnom timu, odnosno njihovom radu, donela adekvatna ocena. Prevencija neželjenih pojava je u jednoj školi, međutim, ne samo poželjna, već i moguća, uprkos činjenice da je savremena škola svojevrsni poligon za ispoljavanje svih neuspeha socijalizacije dece u porodici, ali i u školi. Kako to postići da bi neka škola bila u rangu tzv. "bezbedne škole"?

b) Smisao "bezbedne škole"

Svaki roditelj, bez obzira na socijalno poreklo, obrazovni nivo i sopstveno ponašanje, svojoj deci želi "sve najbolje", a prema svom viđenju uspeha pojedinca u društvu, odnosno, prema svom vrednosnom sistemu. Pri tome nema razlike u željama da njihova deca budu uspešna, dopadljiva, prihvatljiva i prihvaćena od drugih, jer su to osnovni postulati socijalizacije ljudi, pa i najokoreliji kriminalac želi svojoj deci isto što i zakonu i normama verni građani jedne zajednice. Međutim, svesni ili uplašeni da sami oni možda nisu najsposobniji da svojoj deci obezbede takvu socijalnu promociju kakvu žele, roditelji svih socijalnih i drugih slojeva svesno i podsvesno očekuju od škole nadomestak njihovih eventualnih neuspeha ili potvrdu uspeha u socijalizaciji njihove dece i u tome mogu biti i nekritični. Otuda su za školu i polazak dece u školu vezane mnoge frustracije i strahovi svih roditelja i dece, pa od onoga što ih tamo sačeka u mnogome zavisi i njihov potonji odnos prema školi i njenim poslenicima. Nisu, naime, i ne mogu svi roditelji dece u jednoj školi da budu svesni stvarnih mogućnosti škole u socijalizaciji dece, a na to dodatno utiču i njihova lična iskustva iz vremena uspešnog ili neuspešnog školovanja. Roditelji, prema tome, ne moraju da znaju da dete racionalno prihvata pouke svog učitelja, ali samo manipulativno i bez obaveze posebne unutrašnje zauzetosti i motiva da se po tome upravlja, pa da mu je zbog toga lakše da se distancira od pouka učitelja nego od pouka svoje majke, jer ih nije internalizovalo¹. Ali, ako se tome doda i nezainteresovanost nastavnika i rukovodstva škole, njihovo slabo ili nikakvo znanje o problemima socijalizacije dece i uloge škole kao agensa u tom procesu, loše okruženje koje sve više čini kriminogena sredina i kriminogeni "biznis", onda su očekivanja i jedne i druge strane "izneverena", razočarenje obostrano, a odnosi u školi katastrofalni. U takvim uslovima pojam "bezbedne škole" stvarno može biti samo pod navodnicama, uz uzajamno optuživanja roditelja i nastavnika, a na štetu svih i dece najviše. Bezbedna škola, prema tome, podrazumeva za obe strane siguran razvoj i obrazovanje sve dece, bez privilegija, eksploatacije, šikaniranja ili omalovažavanje stvar-

---

¹ Prema, Bergant, M.: *Teme iz pedagoške sociologije*, PKZ, Zagreb, 1974. str. 34.

nih napora i rezultata rada. Ona kao takva, istovremeno, socijalizuje i roditelje i decu, jer se i jedni i drugi navikavaju, bolno ili manje bolno, na jednake šanse i prava drugih, na pohvale i pokude, nagrade i kazne i, kao najvažnije, supstituciju jednog autoriteta drugim autoritetom, tj. zamenu autoriteta roditelja autoritetom nastavnika. Da li će to biti uspešno ili manje uspešno zavisi pak od mnogih faktora, ali ipak najviše od same škole, odnosno od direktora i nastavnika kojima on rukovodi. Otuda, školski menadžment nije ni bezazlena ni besmislena stavka u životu i radu jedne škole, jer od direktora zavisi i treba da zavisi sve što se u njoj dešava i treba da se desi.

Bezbedna škola, prema svemu što o tome znamo i želimo, podrazumeva zadovoljstvo i roditelja i dece sa onim što se u njoj dešava, sa jedne strane, ali i nastavnika i saradnika, sa druge strane. Takav status jedne škole, međutim, nije moguć ukoliko bilo koja od strana nema volje i razumevanje za interakciju odnosa i relacija, odnosno, zajedničkih napora da se to postigne. Škola, otuda, mora da se pozabavi i onim što nije samo njena zakonska obaveza: organizacija nastave, ocenjivanje, ekskurzije i drugo, već animiranjem samih roditelja i svog okruženja za zajednički napor u ostvarivanju tih zakonskih obaveza. Nije svejedno, stoga, da li su samo svi časovi održani i nastavnici redovni, ako su školsko dvorište i hodnici škole poligon za različita neprimerena ponašanja, a nastavnici za to sebe ne smatraju odgovornim ni zaduženim. Linija manjeg otpora nastavnika da se povlače i da su nezainteresovani za događanja u školi, jer su nam deca, zaboga, sve manje vaspitana u porodici i da nije na nastavnicima da se time bave ne stoji, jer u isto vreme i roditelji smatraju da su dali decu u školu i da je ona odgovorna za to. Ta negativna i javna ocenjivanja roditeljskog vaspitanja od strane nastavnika, odnosno, nevaspitanja, sa jedne strane i isto takvo javno grđenje nastavnika od strane roditelja da su "lujke" i da je pravo čudo ko im dade diplome, samo doprinosi povećanju vakuma u vaspitanju dece i nedostatku autoriteta jednih i drugih. Događanja u učionicama, hodnicima i školskim dvorištima su, međutim, dozlogrdila i najliberalnijim "vaspitačima" dece, pa je unazad nekoliko godina počelo sa iznajmljivanjem privatnih obezbeđenja i, nešto kasnije, službenim policajcima u školskim dvorištima i oko škola, te video nadzorom hodnika i dvorišta škole. Rezultati nisu izostali, jer povećana kontrola uvek donosi rezultate,

kako je to poznato u primeni sredstava metode sprečavanja i prisiljavanja. Ali, školsko obezbeđenje, privatno ili službeno, nije i ne može biti supstitucija za sve uloge u sistemu bezbedne škole, budući da bilo kakvo obezbeđenje ne nadograđuje autoritet nastavnika i roditelja. Tako, bežanje sa časova i ponašanja učenika na samim časovima nikada i nikako ne može biti predmet rada obezbeđenja škole, već, upravo, nastavnika i roditelja. Ukoliko bude suprotno, što tehnički nije neizvodljivo, onda bi škola pre ličila na VP dom ili neki zatvor, a ne na školu. Uloga roditelja i nastavnika, ali i uže socijalne sredine, prema tome, ne može biti supstituisana službenim ili privatnim obezbeđenjima u stvaranju uslova bezbedne škole.

v) Stvaranje "bezbedne škole"

Stvaranje bezbedne škole je, prema svemu, kompleksan i ni malo lak zadatak rukovodstva škole i đачkih roditelja, jer ona ne podrazumeva uniformni izgled i ponašanje sve dece, kao u nekim vojnim ili crkvenim obrazovnim ustanovama, već slobodno ispoljavanje individualiteta dece u jednakim uslovima za sve. Ti jednaki uslovi za sve pak podrazumevaju bezbedan dolazak do škole i odlazak iz nje, bezbedan boravak u školskim objektima (dvorište, hodnici, toaleti, kabineti, fiskulturna sala i sl.), bezbedno ispoljavanje svoje volje i odnosa prema školskim obavezama (eliminisanje dominantnih grupa loših đaka da odluče da li neko sme ili ne sme da odgovara, da se slobodno javlja za odgovore, da ne budu prisiljavani da beže sa časova iz "solidarnosti", jer ovi nisu za kontrolne vežbe ili domaće zadatke i slično), eliminisanje reketiranja mladih i slabijih, redukciju i javno žigosanje neprikladnih podsmeha i zadirkivanja slabije umno razvijenih ili fizički hendikepiranih itd. Jednom rečju, bezbedna škola se odlikuje duhom solidarnosti i slobode ispoljavanja individualnosti i sposobnosti svakog učenika i nastavnika u njoj, koja je ograničena jedino isto takvim pravima i slobodama drugih. A da bi se došlo do takvog duha i atmosfere u jednoj školi nužno je obezbediti:

1. Prevenciju usmerenu na situaciju, odnosno, obezbeđivanje uslova bezbednog okruženja škole, što znači: a) rešene saobraćajne pristupe školi kroz obezbeđene prelaze ulica, organizovani prevoz đaka i slično;

b) rešeno snabdevanje đaka školskim priborom i potrepštinama, školskom kuhinjom ili kioscima sa tačno određenim artiklima; v) bezbedan školski prostor, kao što su dvorišta i otvoreni sportski objekti, uz angažovanje privatnog ili službenog obezbeđenja, dežurstava roditelja, volontera ili nevladinih organizacija, video nadzor i osvetljenje školskog prostora; g) bezbednost đaka i održavanje reda i mira za vreme školskog odmora, gubljenja časova, čuvanje školskog nameštaja i učila, uz angažovanje dežurnih nastavnika, razrednih starešina i organizacije samih učenika; d) bezbednost ukupnog dešavanja u školi uz pomoć transparentnosti ili slobode izjašnjavanja roditelja, nastavnika i učenika kroz organizovane oblike komunikacije u školi (školski odbor, nastavničko i razredno veće, učeničke organizacije i saveti, stručni timovi i dr.).

Sinhronizovana aktivnost svih ovih faktora će, već po unutrašnjoj zakonitosti svog funkcionisanja, eliminisati neke faktore ometanja ostvarivanja njihovih zadataka, kao što su: neprikladni i neadekvatni saobraćajni uslovi dolaska dece do škole, neadekvatnu kontrolu od strane policije, komunalnih inspekcija i drugih službi zaduženih za izdavanje dozvola i kontrolu objekata snabdevanja učenika u krugu od najmanje 500 metara, zatvaranje neprikladnih objekata za "zabavu" kao što su igraonice sa poker aparatima i sličnim, internet kafei, kladionice i dr. Školsko okruženje, prema tome, mora da se prilagodi potrebama škole, a ne "urbanističkim slobodama", "slobodnoj ekonomiji" i "slobodi za sve" u mogućnostima zarade, jer, ako je samo do zarade, slična zarada može da se ostvari i eksploatacijom dece, trgovinom "belim robljem", reketiranjem dece i pljačkanjem okolnih prodavnica i slično. Zbog toga, tamo gde su zatečeni drugačiji uslovi postoji uvek mogućnost revizije urbanističkog i saobraćajnog okruženja, a cena se može uvek uporediti radi dokazivanja šta je isplativije;

2. Prevenciju usmerenu na prestupnike, budući da nema škole bez devijanata i prestupnika i uz najbolje organizovanu situacionu prevenciju, što znači: rano otkrivanje ili detekciju dece sa problemima u adaptaciji, ponašanju i učenju, plan rada sa njima na osnovu lične i socijalne anamneze, genograma i drugog, te angažovanje svih relevantnih faktora uticaja na mogući razvoj i korekciju ponašanja deteta i roditelja. Plan rada podrazumeva obuhvat i roditelja i dece devijante u nastojanju da se prvim pomogne u poboljšanju njihove umešnosti u vaspitanju dece, a

drugima da se pruže dodatne pouke o vrlinama dobrog građanina iz aktuelnog vrednosnog sistema. Ovaj plan takođe podrazumeva i rad sa nastavnicima, odnosno razrednim starešinom, ako za to ima potrebe. Osnovni cilj je da se kod mladih devijanata preusmeri njihov neprihvatljiv način ispoljavanja svoje individualnosti, odnosno da im se umesto prestupničkog stila življenja ponudi kroz radno angažovanje, sportske i drugih aktivnosti zadovoljenje njihovih potreba na društveno prihvatljiv način, jer, u osnovi, i oni i njihovi roditelji to žele ali ne umeju. Individualna ili grupna savetovanja roditelja i dece sa pedagogom ili psihologom škole su, saglasno tome, nužna i potrebna, kako bi se, eventualno, predupredilo produbljivanje krize devijanta i njegovo "prerastanje" u delinkventa, a time i nužno uključivanje organa socijalnog staranja²;

3. Prevenciju usmerenu na žrtve, budući da su žrtve devijantnih ispoljavanja pojedinaca, najčešće, upravo đaci iste škole. Otuda, nije moguće da se postigne zadovoljavajući uspeh samo situacionom prevencijom i prevencijom prestupa identifikovanih devijanata, ako tzv. predisponirane žrtve ne budu obuhvaćene na neki od načina prevencije žrtava, kao što su: upozorenje roditeljima i deci na latentnu opasnost da budu žrtve huligana, da izbegavaju nošenje i pokazivanje skupocenih predmeta, da izbegavaju određena manje kontrolisana mesta u školi, određene objekte i mesta za "zabavu" u blizini škole, kontakte sa nepoznatima i prihvatanje ponuda u bilo kom vidu i slično. Drugim rečima, prevencija usmerena na potencijalne žrtve u školi objedinjuje i upotpunjuje napore i situacione prevencije i prevencije devijantnih ponašanja identifikovanih devijanata, pa stoga sva tri pravca delovanja teku paralelno, odnosno, istovremeno.

Sve navedeno ima za cilj, zapravo, ne da se "oštro" kažnjavaju prestupnici, već da do neželjenih pojava ne dolazi u većoj i nepodnošljivoj meri, jer idealnih školskih sredina nema, odnosno, cilj je otklanjanje uzroka i uslova za ispoljavanje nasilja u školama. Ovakva složena aktivnost svih faktora uticaja na život i rad jedne škole, međutim, zahteva plan i program rada na nivou cele države, uz pokriće stvarnog autoriteta, kakav je ministar i ministarstvo prosvete. To utoliko pre što je

---

² Vidi opširnije u: Nikolić, Z.: *Metodika rada savetovališta za roditelje i decu*, IKSI, Beograd, 2006. str. 20 - 29.

to sistem jedinstven i ciljevi isti, a takmičarski duh između škola za dostizanje kriterijuma "bezbedne škole", propisanih od patronata, čini sve napore motivisanijim. Medijska pokrivenost uspeha jedne ili grupe škola, simboli "bezbedne škole" (plakete, zastave, logo i sl.), nagrade uspešnim školama i poslenicima u njoj, uz nematerijalni prestiž do koga sve to dovodi, predstavlja dalji doprinos motivaciji i publicitetu za takvu akciju.

Preventivni rad u školama bi obuhvatao, prema našem iskustvu i uvida u neke takve programe razvijenijih zemalja, uglavnom sledeće aktivnosti:

a) Situaciono:

- uključivanje lokalnih organa vlasti, roditelja volontera za "komšijski nadzor", nevladinih organizacija, asocijacija lokalnih biznismena i dr.;
- sređivanje i obeležavanje prelaza za školu, "ležeće policajce", redovnu pozoričku patrolu, školske policajce, privatno obezbeđenje i dr.;
- uređenje dvorišta, osvetljenje, video nadzor;
- organizovano dežurstvo nastavnika i učenika u dvorištu i hodnicima na svim spratovima.

b) Prema prestupnicima:

- predavanja za roditelje i decu;
- predavanja za roditelje dece žrtava nasilja;
- stalno savetovalište za roditelje i decu identifikovane devijante;
- pomoć žrtvama nasilja u okviru stalnog savetovališta.

v) Postintegrativne mere:

- prijateljsko povezivanje devijantnog sa nedevijantnim maloletnikom u cilju prevencije recidivizma;
- javni društveno korisni radovi na održavanju objekata škole, travnjaka, igrališta i slično;
- duhovno (religiozno) obrazovanje devijanta, ako za to ima interesa;
- uključivanje organa starateljstva i njihovih savetovališta;
- trening kampovi za preživljavanje, izleti i ekskurzije za ciljne grupe i slično.

Sve navedene aktivnosti iz programa prevencije prestupništva i nasilja u školama imaju, doduše, više u vidu škole u urbanim sredinama, jer su

one više ugrožene. Naime, pored anomije društva u tranziciji koja pogađa sve škole, škole u urbanim sredinama pogađa i stalna anomija takvih sredina, izazvana otuđenjem ili alijenacijom ljudi u velikim gradovima. Otuda će redukcija nekih aktivnosti u ruralnim sredinama biti sasvim normalna, jer je stepen socijalne kontrole u njima još uvek na zavidnom nivou, za razliku od gradskih sredina. Dokolica i problemi koje ona uzrokuje u ponašanju maloletnika je, naime, gradska "izmišljotina", jer seoski dečak ili devojčica nema istu "sreću" da na ulici ili drugom javnom mestu ne bude primećen od poznanika, rođaka ili roditelja, kao gradski dečak ili devojčica. Ujedno, seoski dečak je i mnogo zapošljeniji, pa nema vremena za dokolicu i njeno "ubijanje" bazanjem ili surfovanjem kroz internet sajtove, "gluvarenjem" na ulicama ili trgovima i slično. Isto tako, njegovo bežanje sa časova, loše vladanje, ekscesi i druge devijacije ne mogu ostati nezapažene i nesankcionisane na bilo koji od nepisanih načina, dok je isto takvo ili gore ponašanje u velikim gradovima čak "In", pa se eufemistički to i naziva mangupiranjem. Sadržaji predavanja i savetovanja roditelja i dece, stoga, moraju biti primereni i odmereni prema lokalnim kulturnim, religioznim i običajnim normama i vrednosnom sistemu, iako je cilj generalno isti za sve škole i sve sredine - prevencija devijacija i suzbijanje nasilja u školama, odnosno, "bezbedna škola".

LITERATURA

- (1) BERGAANT, M. (1974): Teme iz pedagoške sociologije, PKZ, Zagreb.
- (2) VAN DIJK, J.; DE WAARD, J. (1991): A Two-Dimensional Typology of Crime Preventions Project, *Criminal Justice Abstracts*.
- (3) NIKOLIĆ, Z. (2006): *Metodika rada savetovaništva za roditelje i decu*, IKSI, Beograd.
- (4) PEŠIĆ-GOLUBOVIĆ, Z. (1966): *Problemi savremene teorije ličnosti*, Kultura Beograd, 1966.

„SAFE SCHOOL“ AS A WAY OF PREVENTION JUVENILE OFFENCES

A phrase “Safe school” has become a very often-used term in criminological and school circles, which means that conditions in schools are far away from what should be considered as regular or normal state in these educational institutions, and that instead other, completely unacceptable conditions and situations are dominant. We are looking for causes and those to blame for what is happening, and, daily problems make it seem like we are the only ones dealing with such situations. “Luckily”, violence in schools is a common problem in most modern societies, so it is possible for us copy or innovate our earlier and foreign experiences, to put a comparison between the conditions here and there and discover errors and omissions. This article is therefore analysing the phenomenon of school violence, the conditions and causes for its manifestation, and, of course, the possibilities and forms of prevention of this problem, the meaning of the “Safe school” phrase and the ways to achieve standards for this kind of schools.

*KEY WORDS: “Safe school” / transition / anomy /
deviations and deviants / prevention / form of prevention /
school management / influential factors*